



№ 10 (507)  
Сакавік 2014 года

# Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

## У нумары:

-  **Землякі: рупліўцы Мікола Старавераў і Фёдар Саевіч** – стар. 3
-  **Рэгіён: танцы Гомельшчыны** – стар. 5
-  **Славутасці: Уладзімір Кандраценка і Вілор Оразін** – стар. 6

## 14 сакавіка:

у многіх рэгіёнах Беларусі – першы дзень вясны



*Святы Бўдакей – веснавы сьвяток.  
Веснавы сьвяток – пераступ года.  
Пераступілі ў яго слядочкі,  
У яго слядочкі ўсе сьвяточкі...*

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

✓ 5 сакавіка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя выдання «Скідзель і яго ваколліцы: жывая гісторыя», аўтарамі якога з'яўляюцца гісторык Сяргей Токць і краязнаўца Мікалай Дзелянкоўскі. Кніга пабачыла свет у выдавецтве «Тэхналогія».



Сяргей Токць

Гэтае навукова-папулярнае выданне напісанае на аснове вывучэння шырокага кола архіўных крыніцаў, вусных успамінаў і краязнаўчых матэрыялаў. У ім разглядаецца гісторыя Скідзеля і яго ваколліцаў ад першых згадак у старажытных дакументах XV ст. да сярэдзіны XX ст. Аўтары імкнуліся максімальна наблізіць чытачоў, найперш скідлянаў, да падзеяў мінушчыны гэтага краю. Таму кніга насычаная імёнамі звычайных людзей, пра якіх ніколі не пісалі ў падручні-

## На тым тыдні...

ках і навуковых манаграфіях.

Да імпрэзы супрацоўнікі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў бібліятэкі падрыхтавалі выстаўку «Скідзель: ад мінулага да сучаснасці», дзе прадстаўлены дакументы сярэдзіны XIX – XXI стст. Падрабязней чытайце ў наступным нумары.

✓ 5 сакавіка ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага ў межах Другога Мінскага фестывалю фатаграфіі адкрылі выстаўку «Літоўская фатаграфія праз пакаленні», прысвечаную 80-годдзю заснавання Літоўскага Саюза мастакоў.

Беларускія глядачы маюць магчымасць убачыць даваенную літоўскую фатаграфію, літоўскую класіку 1950–1980 гг., а таксама працы сучасных аўтараў. На юбілейнай выстаўцы дэманструюцца працы дзевяці сябраў Саюза фотааматараў Літвы: Вітаўтаса Аўгустінаса, Пятраса Бабіцкаса, Баліса Бурачаса, Казіса і Антаніны Лауццяй, Сцяпонаса Калупайлы, Ота Мілашэвічуса, Антанаса Нарушэвічуса і Медардаса Васіляўскаса.

✓ 6 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа прайшоў творчы вечар Наталлі Аўдзе-

вай, старшыні Цэнтральнага камітэта Беларускага прафсаюза работнікаў культуры.

Займаючы розныя адміністрацыйныя і грамадскія пасады, Н. Аўдзева не забывалася і на свае творчыя душэўныя парыванні – спявала, пісала вершы, сцэнарыі, была рэжысёрам многіх творчых акцый. Вершы Наталлі Пятроўны пакладзены на музыку (аўтарка і сама займаецца напісаннем песень). Яна прыклад для сваіх дзяцей і ўнукаў, на аснове якога рэалізуецца яе жыццёвае крэда – «прыстойнасць ва ўсім».

✓ 6 сакавіка Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на вернісаж персанальнай выстаўкі «Чароўнасць» мастачкі Марыны Эльяшэвіч.

У самым пачатку вясны М. Эльяшэвіч прапанавала глядачу галерэю чароўных жаночых вобразаў канца XIX – пачатку XXI стст. Нашыя сучасніцы паўстаюць носьбіткамі традыцыйнай духоўнай прыгажосці, што робіць іх шмат у чым падобнымі на дамаў пачатку мінулага стагоддзя, калі валадарыў вытанчаны стыль мадэрн.

Сярод іх вобраз кultaвай асобы мінулага стагоддзя – Уладзіслава Луцэвіч, каханай і вернай спадарожніцы жыцця Янкі Купалы. У час вернісажу адбылася прэзентацыя партрэта, напісанага адмыслова для выстаўкі як даніна памяці і пашаны да стваральніцы і першай дырэктаркі музея Песняра (які сёлета адзначае свой 70-гадовы юбілей).

✓ 6 сакавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Дарога, выбраная лёсам», арганізаваная сумесна з навукова-вытворчым рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам «Скарбніца», якому лёсам было наканавана займацца вывучэннем, адраджэннем і прапагандай беларускіх народных трады-

цыяў у галіне матэрыяльнай культуры.

Ужо 38 гадоў «Скарбніца» ідзе сваім унікальным шляхам: штогод збірае ў экспедыцыях этнаграфічныя матэрыялы па розных рэгіёнах краіны, аналізуе інфармацыю і, дзякуючы наяўнасці вытворчай базы, робіць вырабы ў традыцыях беларускіх народных рамёстваў. На выстаўцы прадстаўленыя рэканструкцыі народных строяў, стылізаваныя касцюмы, традыцыйныя тэкстыльныя вырабы, створаныя на ручных ткацкіх станках, саламяная пластыка, пано, выкананыя ў розных тэхніках, сувенірныя і падарункавыя прадукцыя.

На адкрыцці адбыўся паказ калекцыі адзення пры падтрымцы «Агенцтва мадэляў “Студыя Тамара”» ў суправаджэнні фальклорнага калектыву Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў «Этна-суполка».





## Святкавалі ў Мінску Масленіцу...

Масленіца – вясёлыя прывадзі, азораныя радасным чаканнем веснавога цяпла. А яшчэ гэта – адзін з самых старажытных славянскіх святаў. Менавіта Масленіца напрыканцы зімы дадае вяселлю і дзецям, і дарослым. Лічыцца, што калі ў маркоце правядзеш масленічны тыдзень, то на працягу ўсяго года не будзе лёсіць.

Сёлета Масленка адбылася і ў Кастрычніцкім раёне сталіцы. 1 сакавіка на базе мінскага Цэнтра дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Ветразь» прайшло вялікае свята «Хто на масленку гуляе – цэлы год шчасце мае». На ім прысутнічала шмат гасцей, у тым ліку і прадстаўнікі адміністрацыі раёна. Усе прысутныя з імпатам удзельнічалі ў абрадах з карагодамі, песнямі, скокамі, гульнямі і спальванні самаробнага пудзіла Зімы. Персанажы тэатралізаванага прадстаўлення распавялі аб рытуаль-

ным значэнні масленічных закліканняў ды ігрышчаў, палумачылі, чаму трэба спальваць пудзіла Масленіцы, завабліваць Сонца блінамі, славіць Вясю і прасіць добрага ўраджаю.

Разнастайная канцэртная праграма з удзелам мастацкіх калектываў «Ветразь», спартыўныя і гульнявыя пляцоўкі

змаглі дагадзіць кожнаму ўдзельніку свята. І, вядома ж, якая Масленіца без пачастункаў? Усе ахочыя ласаваліся «сонечнымі» блінамі. Свята атрымалася яркім, шумным і па-сапраўднаму вясновым.

Анастасія ЛЕЎЧАНКА,  
метадыст ЦААДзіМ  
«Ветразь», г. Мінск



Выступае ансамбль «Бусікі»



Фальклорны калектыв «Мілавіца»

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Індэкс 63320

Індэкс 633202

Індывідуальная падпіска —

Ведамасная падпіска —

### Нашы віншаванні

Віншуем супрацоўнікаў Мядзельскага музея народнай славы з 45-годдзем адкрыцця першай экспазіцыі.

Прыміце шчырыя пажаданні поспехаў у вашай пачэснай справе, плёну і дабрабыту ў жыцці.

Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»

### Дзе варта пабываць

Неўзабаве ў Беларусь прыйдзе свята вясновага раўнадзенства. А для чытачоў нашай газеты яно адметнае тым, што 20 сакавіка з гэтай нагоды адбудуцца канцэрты, дзе можна ўжывую пабачыць і паслухаць многія беларускія гурты і выканаўцаў, пра якіх мы пісалі ад мінулага восеньскага раўнадзенства. Мяркуйце самі.

### Этна-музыка ўсіх накірункаў

На творчай пляцоўцы «ЦЭХ» у Мінску (пр. Незалежнасці, 58/6) адбудзецца этна-фэст «Сунічны джэм». Гэта першая частка імпрэзы, яна мае назву «Made in Belarus». Запланаваныя выступленні тэатра лялек «Дом сонца», спявачкі Ірэны Катвіцкай, гуртоў «Vuraj», «Ceilidh Ceol», «Lumiere Tales», «Сёмуха», «Нагуаль», Кацярыны Пытлевай і гурта «Soulkitchen». На музыку этна запрашаюць а 18 гадзіне.

### Тры пакаленні

У мінскім клубе «Re:public» (вул. Прытыцкага, 62) пройдзе «Фэст вясновага раўнадзенства», на якім адбудзецца сустрэча трох слупоў беларускага металу, трох пакаленняў. Выступіць «Gods Tower», «Litvintroll» і «Znich». Арганізатары таксама абяцаюць падарунак тым, хто прыйдзе на фэст са сваімі дзецьмі (трэба мець пры сабе пашпарт). Пачатак канцэрта а 18 гадзіне.

Калі ўлічыць, што нашыя продкі ў старажытнасці год пачыналі з сакавіка (а ў некаторых народаў, якія жывуць і ў Беларусі, Новы год і цяпер прымеркаваны акурат да вясновага раўнадзенства), то мы маем добрую нагоду для сустрэчы з сябрамі і з выдатнымі айчыннымі выканаўцамі. Падрабязней пра імпрэзы можна даведацца ў «Facebook» і на партале tut.by.

### Нашы спачуванні

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры», «Краязнаўчая газета» з жалем паведамляюць аб смерці доктара мастацтвазнаўства, вядомага этнамузыкалага **Зінаіды Якаўлеўны МАЖЭЙКІ** і выказваюць глыбокія спачуванні родным і бліжнім нябожчыцы.



8 сакавіка 2014 г. на 81 годзе пайшла з жыцця вядучы беларускі этнамузыкалаг, вядомы славіст і беларусіст, доктар мастацтвазнаўства Зінаіда Якаўлеўна Мажэйка.

У галіне фундаментальнай навукі З. Мажэйка пакінула шмат працаў, якія ўвайшлі ў «залаты фонд» славянскай музычнай фалькларыстыкі і ў многім вызначылі той высокі ўзровень этнамузыкалогіі, што быў дасягнуты ў другой палове XX – пачатку XXI стагоддзя.

У галіне практычнай фалькларыстыкі З. Мажэйка першай у Беларусі пачала сцвярджаць ідэю неабходнасці папулярызацыі музычнага фальклору на навуковай аснове і стварыла канцэпцыю самадастатковасці музычнай культуры вуснага тыпу. Ёю распрацаваная праграма па аўдыявізуальнай антрапалогіі, па ўласных сцэнарыях знятыя сем дакументальных музычна-этнаграфічных кінастужак. Як навуковец з актыўнай грамадзянскай пазіцыяй З. Мажэйка востра

ставіла праблему неабходнасці экалагічнай абароны вясковай народна-песеннай культуры.

Заслугі З. Мажэйкі адзначаны званнем заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі (1987), Дзяржаўнай прэміяй Беларусі (1994), Прэміяй імя В. Асаф'ева (1991).

Светлая памяць аб Зінаідзе Якаўлеўне назаўсёды захавана ў сэрцах яе паплечнікаў і аднадумцаў, тых, каму пашчасціла працаваць разам з гэтай яскравай, неардынарнай асобай.

Адміністрацыя і супрацоўнікі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, калегі, сябры



## Дас натхненне Нёман

**Нагодай сабрацца ў чытальнай зале Уздзенскай цэнтральнай раённай бібліятэкі стала прэзентацыя зборніка паэзіі «Надвяхоркам» Мікалая Стараверава, якога большасць жыхароў нашага краю ведаюць па псеўданіме Мікола Нёманскі.**

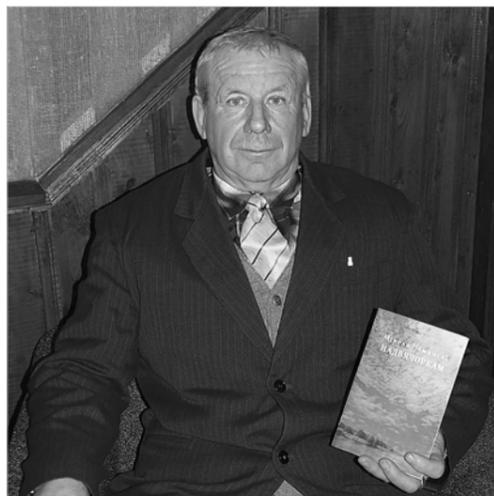
Спачатку супрацоўніца раённай бібліятэкі Алена Кучук пазнаёміла прысутных з біяграфіяй паэта, з якой даведаліся, што нарадзіўся Мікалай у 1945 годзе ў горадзе Сянно, што на Віцебшчыне. Потым яго бацьку перавялі на новае месца працы ў вёску Магільна

нашага раёна. Пасля школы Мікалай служыў у арміі, стаў афіцэрам, шэсць гадоў аддаў афіцэрскай службе. Але праблемы са здароўем прымусілі звольніцца. Амаль 15 гадоў М. Старавераў працаваў дарожным майстрам. Жыццёвыя сілы мужчына знайшоў у вершаваных радках, дзе апетыя магілянскія краявіды, родная старонка.

Сваю літаратурную дзейнасць Мікалай Савельевіч пачынаў у літаб'яднанні «Нёманец», прымаў удзел у раённых літаратурных конкурсах «Году роднай зямлі», «Да 65-годдзя вызвалення Беларусі», «Жыве між нас крапівінскае слова». З

1994 года вершы Міколы Нёманскага пабачылі свет на старонках газет «Чырвоная зорка», «Літаратура і Мастацтва», «Чырвоная змена», у зборніках «Край мой там, дзе Нёман льецца», «Звіні, над нёманскай лера».

– Летась у студзені ў Нёманскай школе прайшла прэзентацыя яго першага зборніка вершаў «Прадчуванне». А выхад новай кнігі сведчыць пра тое, што яго



М. Старавераў

вершы запатрабаваныя сярод чытачоў, – падкрэсліў Дзмітрый Вінаградаў, які

прышоў падтрымаць калегу па пры.

Сваімі ўражаннямі з гасцямі падзялілася і Валянціна Шытыка. Яна адзначыла, што ў аўтара аднолькава добра атрымліваецца пісаць лірычныя і сатырычныя вершы. Чалавекам, надзеленым букетам талентаў, назвала М. Стараверава супрацоўніца раённага гісторыка-краязнаўчага музея Зоя Калкоўская. Цёплыя словы ўдзячнасці і невялікія падарункі атрымаў паэт і ад супрацоўнікаў раённай бібліятэкі.

Сам аўтар заўважыў, што пакуль зможа трымаць ў руцэ асадку, будзе пісаць. Ужо адданы матэрыял для рускамоўнага зборніка вершаў філа-софскай тэматыкі, дапісваецца паэма пра Нёман.

Вера ЛУКАШЭВІЧ  
Фота аўтара

**Пад такой назваю прайшло чарговае мерапрыемства з цыкла «Добры вечар, землякі» ў літаратурнай гасцёўні «Сустрэча» Пружанскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя М. Засіма. На гэты раз сустрэча з незвычайным чалавекам для большасці прысутных стала сапраўдным адкрыццём: яна і ўразіла, і здзівіла.**

Наш госць Фёдар Саевіч – біелагпаліўніцтвазнаўца па адукацыі і прызначэнні, патомны лясавод у чацвёртым пакаленні. Пачы-



Ф. Саевіч

наў Фёдар Канстанцінавіч у няпростыя пасляваенныя гады, калі кіраўнікі і генсекі СССР прыязджалі ў Белавежскую пушчу на адпачынак і паляванне. З'яўляючыся галоўным ляснічым Ясенскага лясніцтва, асабіста арганізуюваў паляванне для высокіх гасцей. А што самае здзіўнае: у сталым узросце яго рынялі ў сябры Саюза пісьменнікаў Беларусі. Усе гады сваёй працы веў дзённікі, а сшыткі з назіраннямі складваліся ў стол. Калі пайшоў на заслужаны адпачынак – у сэрца паліліся ўспаміны і думкі, навяяныя духам пушчы.

Пачынаючы з 2002 года, з друку адна за адной выходзяць кнігі аб пушчы і пушчанах: «Запіскі ляснічага Белавежскай пушчы», «У Бе-

## «Залатыя россыпы шчодрой душы»

лавежскіх лясках», «Белавежскія карані», «Белавежскія былі», «Роздум аб Белавежскай пушчы», зборнік вершаў «Балада аб Белавежскай пушчы». Чым далей працаваў, тым больш марылася аб выданні больш фундаментальнай кнігі. І ў мінулым годзе ўбачыла свет кніга «Белавежская пушча – мой лёс, мая любоў», якая аб'яднала ўсе напісанае раней і змясціла шмат новага.

«Выдаць за непрацягла тэрмін столькі якаснай, цікавай прозы, ды яшчэ і вершаў – гэта ўласціва толькі арыгінальнаму і яркаму таленту, які на схіле гадоў праявіўся ў самабытнага пушчана...» – такую адзнаку даў усяму напісанаму паэт Кастусь Жук. А пісьменнік Васіль Ферэнц пра яго кнігі сказаў, што «такіх выходзіць нямнога і яны – нібы акно, адчыненае насцеж у прыроду, у Белавежскую пушчу, у свет цудоўнага». І сапраўды, чытаць гэтыя кнігі – што чытаць кнігу жыцця. Нават пад час вечарыны прысутныя маглі пераканацца, наколькі яны шчырыя і мудрыя, а сам пісьменнік добразычлівы, шчодры чалавек не толькі ў адносінах да людзей, але і да братаў нашых меншых. Аб аўтары і багатым змесце кнігі эмацыйна і з захапленнем апавядала вядучая Алена Цэван.

Нельга было без хвалявання слухаць выказванні з кніг аб сэнсе жыцця, яго хуткабежнасці і неабходнасці пакінуць добры след на зямлі. Іх агучыла дырэктар Старавольскага сельскага дома культуры Марыя Пацапня. А самым каштоўным было пачуць самога аўтара, які з пазіцыяў жыццёвага досведу аб'ектыўна змог ацаніць усё ўбачанае і перажытае.

Нібы дуб-волат прарасла і пушча глыбокія карані ў Белавежскую пушчу дынастыя Саевічаў, якой налічваецца ўжо пяць стагоддзяў. У кожнага з вялікага роду Саевічаў было сваё жыццё, аб слаўных яго прадстаўніках з любоўю апавядаў Фёдар Канстанцінавіч. У роднай вёсцы Ясень жылі яго бацькі, больш чым сто гадоў жыў тут яго дзед, які не адно дзесяцігоддзе працаваў лесніком у пушчы. І сам ён нікуды адсюль не паехаў, настолькі любі і дарагі яму гэты куточак. Акрамя літаратурнага таленту, у гэтым чалавеку ўвасобіліся лепшыя чалавечыя якасці. Выклікаюць захапленне яго лад жыцця, аптымізм, любоў да Радзімы, добразычлівасць, незвычайная працавітасць. У яго ўзросце людзі звычайна адпачываюць, а ён, жывучы адзін, вядзе падсобную гаспа-

дарку. А яшчэ – лечыць душу ад адзіноты кнігамі. «Як нельга спыніць імклівы бег вады, так і творчы працэс», – лічыць Фёдар Канстанцінавіч і працуе над новай кнігай. І праслаўляе нашу пушчанскую зямлю, яе вёскі, хутары, добрых людзей, якія служаць яе Вялікасці Пушчы. Сам Фёдар Канстанцінавіч за сваю адданасць роднай прыродзе, пушчы мае дзевяць медалёў, тры знакі за доблесную працу, больш за дваццаць граматаў, у тым ліку Грамату Вярхоўнага Савета БССР.

А прысутныя на вечарыне з усёй шчырасцю душы дарылі гэтаму шчодрому і сціпламу чалавеку цёплыя апладысменты і песні. Уласную песню «Сляды» прысвяціла яму мясцовая паэтка Валянціна Слабада, а Ніна Дыдышка прачытала свой верш. Тандэм двух творчых людзей – віртуоза-баяніста, самадзейнага кампазітара Івана Гвоздзіка і саліста Віктара Лаўрэнава – даў крылы новай песні, якая прагучала на Пружанскай зямлі ўпершыню, але яна часта гучыць на радыё і ваенных парадах. Госцю гэты падарунак быў асабліва дарагі, бо музыку на песню «Сойди, братішка, с пьедестала» напісаў яго старэйшы сын Канстанцін Фёдаравіч, які выдаў зборнік музычных твораў да 70-годдзя вызвалення Беларусі «Песня ў сэрцах ветэранаў». Ён – славуата імя сярод нашых сучаснікаў-землякоў: прафесар Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, вучоны-эколаг, акадэмік, аўтар 250 навуковых, вучэбна-метадычных і навукова-папулярных публікацыяў, да таго ж таленавіты музыкант. Дарэчы, і іншыя дзеці – гонар бацькі. Дачка Наталля – дацэнт кафедры прадпрымальніцтва і кіравання Беларускага дзяржаўнага аграрнага тэхнічнага ўніверсітэта, піша вершы; малодшы сын Фёдар працягвае дынастыю леснікоў Саевічаў.

Усё, што ўбачылі і пачулі прысутныя на вечарыне, выклікала ў іх самыя добрыя пачуцці. Спонсарам мерапрыемства выступіў прадпрымальнік Аляксей Радзівончык – чалавек, які таксама захапляецца літаратурнай творчасцю. Ён шчыра падзякаваў госцю і супрацоўнікам бібліятэкі, уручыўшы сувеніры.

Ніна ШАБУНЯ,  
галоўны бібліятэкар  
Пружанскай ЦРБ імя М. Засіма





# Беларускія бежанцы Першай сусветнай Вайны

(На прыкладзе жыхароў  
вёскі Кайшоўка Карэліцкага раёна)

(Працяг. Пачатак у №№ 4–8)

## Приказ № 1 Новогрудский уездный военно-революционный комитет

21 июля 1920 г.

1. Сего числа организован уездный военно-революционный комитет (УВРК), к которому переходит вся власть в городе и уезде. Ревком помещается на Базарной площади, дом № 1 (б. Староство).

2. Все лица, знающие о местонахождении складов, а также отдельных вещей, принадлежащих польским властям, обязываются в 48-ми часовой срок заявить об этом в Ревком.

армейцаў і самых бедных слаёў насельніцтва павета. Тэрмінова арганізавалася ўзворванне зямлі і пасеў азімых. Грамадзяне, якія мелі коней, абавязваліся апрацоўваць і засяваць палі бясконным сялянам. Асабліва папулярна завалася ініцыятыва рэўкама з 27 верасня па 4 кастрычніка арганізаць тыдзень ворыва – «тыдзень дапамогі селяніну». Па воласці была праведзеная харчразвёртка хлеба для горада, былі ўзяты пад кантроль млыны і зборы «фунтаў» у выглядзе падатку на памол. Праведзеная мабі-



быць памочнікам у афармленні яго брыгадзёрскай уліковай дакументацыі. Памятаецца, што гэта быў вельмі цікавы чалавек, вернік і паважаны ў вёсцы ўсімі.

## В Новогрудский уездный Земельный отдел Прошение

Прошу предоставить мне должность по моей специальности садовника и огородника. Начальное учение проходил в имении Сенежицы в течение

волости в 1888 году в октябре месяце

## Гражданство белорус

Где и когда получил специальное образование в Варшаве, в садовом заведении Гиртвайна

На каком языке говорит кроме родного русского, польский, немецкий

Звание по образованию и профессия садовод-огородник  
Учение и практическая деятельность в имении Сервеч с 1910 по 1913 г., а с 1914 по 1919 г. в Германии в провинции Померания в имении графа Бисмарка

Где работает и какую должность занимает районный огородник и садовод

Военная служба рядовой-пехотинец, полковой огородник

Какие имеет физические недостатки и болезни никаких

Адрес постоянного места жительства деревня Кайшовка Циринской волости.

Подписал Яков Троско  
1920 года 16 августа

## Приказ № 14 Новогрудский уездный военно-революционный комитет

11 августа 1920 г.

Всем волревкомам и сельским Советам Новогрудского уезда!

Приказывается в самом срочном порядке организовать в целях помощи семьям красноармейцев и пострадавшим от польской оккупации гражданам и, вообще, безлошадным, общественную запашку и обсеменение их полей, руководствуясь следующим:

1. Граждане деревни, име-

ющие лошадей, в порядке очереди или группой обрабатывают и засевают поля безлошадным, в первую очередь семьям красноармейцев.

(...)

5. В случае неподчинения этому приказу, виновные арестовываются и препровождаются для наложения наказания в Уездревком.

Председатель Уездревкома  
Логвинович

Заведующий уездным  
земотделом

Окулик

Секретарь  
Лапковский

Из протокола совещания при Главном управляющем национализированными имениями

Минск. 13–16 марта 1919 г.

Присутствовали:

Главный управляющий К.Н. Байдин, помощники, уездные управляющие.

От Новогрудского уезда присутствовал управляющий Цобкало.

П. 17. По Новогрудскому уезду докладывает тов. Цобкало и рисует не отрадную картину хозяйственного состояния уезда, совершенно разорённого во время войны. В имениях остались лишь стены и редко, где что уцелело, нужда во всём. По тем признакам, которые дают возможность судить о былом хозяйстве, можно бы причислить к первой категории около 75–100 имений. Докладчик же наметил 12 и полагает, что можно будет увеличить это количество ещё на 48 имений, но пока не имеется данных.

Мікалай ПЛАДКІ, г. Мінск

(Заканчэнне будзе)



## Рускія салдаты і беларускія дзеці

3. Всякий обыск и реквизиции без ордеров Ревкома и коменданта города воспрещаются.

4. Все бывшие советские служащие, а также служащие общественных учреждений обязываются явиться в Ревком для регистрации.

5. Лица, занимающиеся торговлей, обязаны немедленно открыть магазины и производить торговлю с 11 часов утра до 7 часов вечера (по новому времени) по ценам, существовавшим до прихода красных войск. Лица, замеченные в повышении цен, сокрытии товаров, а также отказывающиеся принимать в уплату советские деньги, будут привлекаться к ответственности по законам военного времени.

Приказ вступает в силу с момента опубликования.  
Уездревком.

Новая ўлада ўзяла на сябе клопат пра сем'і чырвона-

лізацыя коней для засева зямель і сяўбы азімых, узятыя на ўлік пасяўныя плошчы. Рэўкам выдаў загад № 26 ад 28 жніўня 1920 г. аб ануляванні актаў куплі і продажу маёмасці нацыяналізаваных панскіх маёнткаў перыяду польскай акупацыі. Арганізаваная лясная варта і ахова лясоў. Створаная ветэрынарная служба.

**Даведка.** Сярод адказных работнікаў мясцовай улады быў і жыхар Кайшоўкі Якаў Дзмітрыевіч Троска. У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь аўтар адшукаў асабіста напісанае Я.Д. Троскам пасля вяртання з бежанцаў прашэнне (заява) на працу ад 16 жніўня 1920 г. і ўліковая картка спецыяліста па сельскай гаспадарцы, асабіста ім запоўненая і падпісаная.

Аўтару ў школьныя гады ў час канікулаў даводзілася па просьбе Якава Дзмітрыевіча

одного года и в имении Сервеч в течение одного года. Кончал образование в садовом заведении Гиртвайна в городе Варшаве. По окончании работал в имении генерала Ризенкампа, Сервеч. Год работал у полкового командира и 4 года в Германии в имении Бисмарка, от которого имею свидетельство.

Говорить могу на русском, польском и немецком языках. Нуждаюсь в работе. И прошу предоставить такую.

Проситель: гражданин деревни Кайшовка Циринской волости Новогрудского уезда.

Троско Яков Дмитриевич  
16 августа 1920 года.

Учётная карточка специалистов по сельскому хозяйству

Губерния Минская  
Уезд Новогрудский  
Фамилия, имя, отчество  
Троско Яков Дмитриевич

Год и когда родился в деревне Кайшовка Циринской

## Канферэнцыя

### «Рэйтаны. Гісторыя роду – гісторыя краіны»

Пад такой назваю 22 сакавіка ў мінскім Палацы мастацтва адбудзецца першая навукова-практычная канферэнцыя, арганізаваная арт-суполкай імя Тадэвуша Рэйтана.

Сярод заяўленых тэмаў: «Паходжанне роду»; «Тадэвуш Рэйтан і найбольш выбітныя прадстаўнікі роду»; «Подзвіг Тадэвуша Рэйтана»; «Месца Тадэвуша Рэйтана ў гісторыі»; «Постаць Тадэвуша Рэйтана ў мастацтве»; «Ушанаванне памяці герояў – Тадэвуша Рэйтана, Самуэля Корсака, Станіслава Багушэвіча-Мінькоўскага».

Да ўдзелу запрашаюцца навукоўцы, гісторыкі-аматары, дзеячы мастацтва, журналісты і ўсе ахочыя. Пачатак канферэнцыі а 12-й гадзіне.

Там жа ўвечары пройдзе фестываль эксперыментальнага мастацтва «Дах-XXIII», прысвечаны памяці Т. Рэйтана (музыка, паэзія, выяўленчае мастацтва). Пачатак а 18-й гадзіне. Уваход вольны.

Адказы на ўзніклыя пытанні можна атрымаць, напісаўшы на электронную скрыню leftthunder@gmail.com.

Паводле інфармацыі арганізатараў



# Танцы і гульні розных рэгіёнаў

**Нядаўна пабачылі свет дзве кнігі нашага пастаяннага аўтара Міколы Котава. Абедзве яны выйшлі ў выдавецтве «Наапрэс», абедзве сталі яшчэ адным унёскам аўтара ў скарбонку народнай культуры.**

Назва першай, «**Народны танец Гомельшчыны**», кажа сама за сябе. Выдатны харэограф і балетмайстар, Мікола Конанавіч проста не можа трымаць пры сабе тыя здабыткі, тыя «залатыя пясчынкі культурнай спадчыны продкаў», якімі валодае. Таму ён і змясціў іх у чарговай кнізе, якая будзе сапраўднай знаходкай і для аматараў народных танцаў, і для ўсіх, хто хоча болей даведацца пра культуру сваіх мясцінаў.

Танцы, карагоды, танцавальныя гульні нават сваімі паэтычнымі назвамі прыцягваюць увагу – «Запясочанскія заліх-



вацкія скокі», «Казелька», «Закружанка»... Сабраныя і запісаныя ў розных кутках Гомельшчыны – у Тураўскім, Жыткавіцкім, Калінкавіцкім раёнах, яны могуць стаць адкрыццём для харэографу, тым больш што кожны танец суправаджаецца парадамі па яго пастаноўцы. Дапоўненае прыпеўкамі, складзенымі М. Котавым, і некалькімі дзясяткамі фотаздымкаў з яго архіва, выданне шмат у чым стане цікавым і пазнавальным.

Кніга «**Ад Вялікідня да Калядаў...**» была створана на аснове матэрыялу, сабрананага аўтарам пад час яго фальклорна-этнаграфічных экспедыцыяў па вёсках Гомельшчыны, Брэстчыны і Міншчыны. Можна сказаць, што яна стала своеасаблівым працягам кнігі «Народныя гульні, карагоды,

танцы», што выйшла ў 2006 годзе ў серыі «Бібліятэчка «Краязнаўчай газеты»».

Другая кніга М. Котава – гэта невялікая энцыклапедыя народных абрадаў, гульняў і святаў. Каштоўнасць яе ў тым, што звесткі пра народныя абрады, дагэтуль у большасці сваёй разрозныя, нарэшце былі сабраныя аўтарам пад адной вокладкай. Сцэнарыі святаў змешчаныя разам з песнямі і прыпеўкамі да іх, з парадамі для будучых пастаноўшчыкаў. Таму з яе дапамогаю можна будзе і ў XXI стагоддзі зладзіць Каляды, Зялёныя святакі або Купалле па сапраўдных беларускіх традыцыях.

Дарэчы, уважліва чытаючы кнігу, можна знайсці абвэржэнне думкі пра «сярмяжных і цёмных беларусаў», якая сёння не ды і прагучыць з вуснаў некаторых іх нашчадкаў. Напрыклад, вось што кажа пад час абраду «Пахаванне стралы»: ўдзельніца дзейства Паненка: «І пахаваем мы на ўскрайку поля антрапаморфную стралу-



лялку». Аказваецца, не такія яны і цёмныя, асабліва як для часоў XIX стагоддзя. Можна сабе ўявіць, якія яшчэ цікавосткі прыхаваныя на старонках кнігі. А Міколу Конанавічу хацелася б пажадаць плёну на ягонай нацыянальна-фальклорнай ніве.

Ніна  
КАЗЛЕНЯ

**У сваіх ранейшых артыкулах «Корчмы Круговіцкай воласці» і «Ясянецкая суконная фабрыка», якія публікаваліся ў «Краязнаўчай газеце», мне часткова даводзілася апісваць стан народнай гаспадаркі і прамысловых прадпрыемстваў Круговіцкай воласці Слуцкага павета Мінскай губерні на сярэдзіну і канец XIX ст. У гэтай жа публікацыі хочацца болей падрабязна спыніцца на апісанні прамысловых і гандлёвых прадпрыемстваў на рубяжы XIX–XX стст. Асноўным дакументам для гэтага стане «Журнал генеральнай праверкі гандлёвых і прамысловых устаноў у Круговіцкай воласці за сакавік 1895 г.».**

**Ш**туршком для развіцця прамысловасці ў гэтых мясцінах у другой палове XIX ст. стала адмена прыгоннага права ў 1861-м, а таксама правядзенне па заходняй частцы Круговіцкай воласці ў 1884 г. Палескай чыгункі.

Сетка прамысловых і гандлёвых прадпрыемстваў была тут досыць шчыльнай і разнастайнай. На тэрыторыі воласці былі 3 крамы, 2 сталярна-шкіпярныя заводы, 3 вадзяныя млыны, 2 лесапільныя паравыя заводы, 3 лесапрамыслоўцы.

Крамы размяшчаліся ў вёсках Вялікія Круговічы і Агарэвічы. У Вялікіх Круговічах уладальніцай была мяшчанка Стыся Хан, загадвала сама. Будынак крамы ўяўляў сабою адно памяшканне з адным уваходам. Гадавы грашовы абарот склаў 300 рублёў, а чысты прыбытак – 100. У суседніх Агарэвічах былі дзве крамы, належалі яны дзвюм прадстаўніцам мяшчанскага роду Лекехмасер. Гаспадарылі ў іх самі ўладальніцы, пабудовы былі падобныя адна на адну і складаліся з аднаго памяшкання з адным уваходам. Нават гадавыя грашовыя абароты і прыбыткі былі аднолькавыя – 200 і 70 рублёў адпаведна.

Вадзяныя млыны размяшчаліся на рацэ Нача ў вёсцы Лахоўшчына, на месцы зліцця рэк Нача і Лань у вёсцы Лактышы, а таксама на крыніцы ў вёсцы з яскравай для гэтага віду дзейнасці назвай – Мельнікі.

Млыном у Лахоўшчыне валодаў мешчанін Моўша Яновіч, загадваў сам. Млын склаўся з аднаго памяшкання з адным уваходам, прыказчыка не было. Гадавы грашовы абарот склаў 600 рублёў, а прыбытак – 200. Паводле «Ведамасці фабрычна-заводскіх памяшканняў на 1904 год» гэты млын перайшоў да графа Адама Адамавіча Гутэн-Чапскага, дапоўніў-

У вёсках Агарэвічы і Вялікія Круговічы размяшчаліся два лесапільныя паравыя заводы. Уладальнікам прадпрыемства ў Агарэвічах быў купец 2-й гільдыі Рыгор Скарнякоў, загадваў цівун Іцка Драпкін, а механічнаю часткай загадваў мінскі мешчанін Іван Герасімовіч. Лесапільны завод склаўся з аднаго будынку на пяць пакояў з трыма ўваходамі. Тут

## Прамыслова-гандлёвыя арганізацыі Круговіцкай воласці на рубяжы XIX–XX стагоддзяў

ся сукнавальняй з ваўначоскай і ацэньваўся ў 4 000 рублёў. Гэтая лічба ўяўляла сабою гадавы грашовы абарот.

Лактышоўскім вадзяным млынам валодаў мешчанін Файвеля Айзікавіч, загадваў сам. Памяшканне было адно з адным уваходам, прыказчыка не было. Гадавы абарот – 200 рублёў, а прыбытак – 100. На 1904 г. гэтым млынам валодаў князь Антоній Вільгельм (Альбрэхт) Радзівіл, само прадпрыемства дапоўнілася сукнавальняй і ацэньвалася ў 1 500 рублёў.

Млынам у Мельніках валодаў мешчанін Давід Бляхер, загадваў сам. Памяшканне было адно, з адным уваходам. Гадавы грашовы абарот склаў 200 рублёў, а прыбытак – 50. Млын у гэтай вёсцы ў 1904 г. стаў належаць шляхціцу Напалеону Іванавічу Абуховічу і ацэньваўся ў 1 500 рублёў.

Сталярна-шкіпярныя заводы размяшчаліся ў вёсках Дзяніскавічы і Востраў. У Дзяніскавічах прадпрыемствам валодаў мешчанін Моўша Яновіч, загадваў сам; відаць, ён таксама валодаў і млынам у Лахоўшчыне. Печаў на заводзе было дзве, рабочыя таксама двое. Гадавы грашовы абарот склаў 500 рублёў, а прыбытак – 150. Прадпрыемствам у Востраве валодаў мешчанін Лейзер Бусель, загадваў ім сам. На заводзе было дзве печы і два рабочыя. Грашовы абарот за год склаў 500 рублёў, прыбытак – 150.

працавалі 18 рабочых, былі два наглядчыкі першага класа. Мясцовы лесамастэрыял пілаваўся на дошкі. Сума гадавога грашовага абароту складала 7 000 рублёў, прыбытак склаў 700.

Прадпрыемствам у Вялікіх Круговічах валодаў купец 2-й гільдыі Гірш Янкелеў Мілер, загадваў сам. У будынку было чатыры ўваходы і пяць пакояў, працавалі 16 рабочых, цівуна не мелася. Гадавы грашовы абарот склаў 15 000 рублёў, а прыбытак – 2 000. Прадпрыемства ў Вялікіх Круговічах згодна з працолам будаўнічага аддзялення Мінскага губернскага праўлення ад 22 чэрвеня 1889 г. «Аб адабрэнні плана наладжанага ў маёнтку Круговічы Слуцкага павета паравога лесапільнага завода», пабудаваў мясцовы шляхціц Напалеон Іванавіч Абуховіч. «...*Памешчык Слуцкага павета Напалеон Абуховіч просіць прадстаўлены ім план з копіяй паравога лесапільнага завода, наладжанага ім у яго маёнтку Круговічы, адобрыць і выдаць пад распіску шляхціцу Уладзіславу Цыбульскаму. Разгледжаны будаўнічым аддзяленнем праект аказаўся складзеным правільна і адпаведна прызначэнню...*» Цікава, што прымусіла прадстаўніка вядомага ў Беларусі шляхецкага роду прадаць альбо перадаць у валоданне новазбудаванае прадпрыемства іншаму? На 1904 г. яго ацэньвалася ў 12 000 рублёў і належала Іцку Меераву.

На тэрыторыі Круговіцкай воласці былі тры лесапрамыслоўцы. Прадпрыемства ў Востраве належала купцу 2-й гільдыі Абраму Іцкаву Каплану, загадвала на ім яго дачка. Прадпрыемства займалася вырабам шпалаў, на ім працавалі «падзённыя» рабочыя, гэта значыць, што пастаяннага штату магло і не быць. Гадавы абарот склаў 6 000 рублёў, чысты прыбытак – 600.

У вёсцы Ганцавічы лесапрамысловае прадпрыемства належала віленскаму купцу Абраму Лур'я, на ім загадваў наглядчык Моўша Рабіновіч. Завод займаўся вытворчасцю дроваў для чыгункі. Гадавы грашовы абарот быў 8 000 рублёў, а прыбытак – 1 000.

На станцыі Ганцавічы працавала лесапрамысловае прадпрыемства Шэпцеля Найгуза, на якім ён загадваў сам. Тут, як і на суседнім у вёсцы Ганцавічы, займаліся вытворчасцю дроваў, якія ад станцыі па чыгунцы адпраўлялі ў Беласток. Гадавы абарот склаў 1 000 рублёў, прыбытак – 300. Можна меркаваць, што папярэднікам гэтага прадпрыемства пры чыгуначнай станцыі быў лесапільны завод, пабудаваны пінскім купцом Венямінам Волам у 1888 г.

6 ліпеня 1898 г. будаўнічым аддзяленнем Мінскага губернскага праўлення быў ухвалены праект пабудовы ў маёнтку Ганцавічы Слуцкага павета завода па вытворчасці шкла. Праект быў пададзены ў будаўнічае аддзяленне лідскімі будцамі Вільгельмам Краеўскім і Юліем Столем ад 15 красавіка таго ж года. І ўжо ў 1899-м гэтае прадпрыемства запрацавала. Для забеспячэння завода сыравінай былі адкрытыя чатыры гуты. На 1904 г. Ганцавіцкі шкляны завод ацэньваўся ў 39 503 рублі і 86 капеек.

**З вышэй прыведзеных звестак можна зрабіць выснову, што пераважная большасць прамысловых прадпрыемстваў была накіраваная на перапрацоўку мясцовай сыравіны і пастайку гатовай прадукцыі, альбо «паўфабрыкатаў», за межы воласці, павета і часткова Мінскай губерні.**

Віталь ГЕРАСИМЕНЯ,  
старшы навуковы супрацоўнік  
Ганцавіцкага раённага  
краязнаўчага музея



## Славуторыя людзі Капыльшчыны

**Сёння ўвазе чытачоў «Краязнаўчай газеты» прапаную яшчэ дзве біяграфіі знакамітых людзей з маёй роднай Капыльшчыны. На жаль, у беларускіх энцыклапедыях пакуль няма імёнаў У. Кандраценкі, вядомага дзеяча расійскай навукі, і В. Ордзіна, буйнога спецыяліста ў галіне кіравання тэкстыльнай вытворчасцю і вучонага-эканаміста. Публікацыя біяграфічных нататак пра іх яшчэ раз пераконвае ў тым, што беларусы і выхадцы з Беларусі ўзбагачалі інтэлектуальны патэнцыял іншых краін, рэсурс іх навукі, культуры і эканомікі. Выдатныя дасягненні славурых людзей нашага беларускага краю красамоўна сведчаць, што мы – «нацыя донараў».**

**КАНДРАЦЕНКА** Уладзімір Сцяпанавіч (08.04.1950, в. Слабодка Стаўбцоўскага р-на Мінскай вобл.), расійскі вучоны ў галіне тэхналогіі прэцызійнай апрацоўкі шматфункцыянальных матэрыя-



лаў. Доктар тэхнічных навук (1990), прафесар (2004), акадэмік Акадэміі інжынерных навук імя А.М. Прохарава (1991), акадэмік Расійскай акадэміі прыродазнаўчых навук (2010), акадэмік Акадэміі тэхналагічных навук Расійскай Федэрацыі (2010), лаўрэат Прэміі Савета Міністраў СССР (1990), лаўрэат прэміі Урада Расійскай Федэрацыі ў галіне навукі і тэхнікі (2005, 2012), Ганаровы вынаходнік горада Масквы (2010).

Яго дзяцінства і юнацтва прайшлі на Капыльшчыне. Скончыў сярэдняю школу № 2 г. Капыля з залатым медалём (1967). У 1972 г. скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт па спецыяльнасці «фізіка». З 1972 па 1974 гг. служыў у Савецкай Арміі, займаў пасаду начальніка радыёлакацыйнай станцыі. З 1974 г. працаваў у спецыялізаваным канструктарска-тэхналагічным бюро Гомельскага вытворчага аб'яднання «Карал» Міністэрства абароннай прамысловасці СССР, з 1980 г. – на пасадзе начальніка лабараторыі лазернай тэхналогіі і механічнай апрацоўкі шкла. У 1983 г. скончыў аспірантуру Навукова-даследчага інстытута тэхнічнага шкла (Масква). З 1990 г. па 1992 г. працаваў намеснікам дырэктара па навучы Жалезнагорскага завода «Кристалл» – начальнікам спецыялізаванага канструктарска-тэхналагічнага бюро, з 1992 па 1994 г. – дырэктарам Інстытута прэцызійных тэхналогіяў акцыянернага таварыства «Fonon International». У 1994–1998 гг. займаўся на-

вукова-даследчай працай з мяжой (Германія, Аўстрыя, ЗША). З 1999 г. – начальнік аддзела прэцызійных тэхналогіяў адкрытага акцыянернага таварыства (ААТ) «Маскоўскі завод «Сапфир»». З 2002 г. пачаў працаваць у Маскоўскім дзяржаўным універсітэце прыборабудавання і інфарматыкі на пасадах загадчыка кафедры «Інавацыйных тэхналогіяў прыборабудавання, мікра- і оптаэлектронікі» (ІПР-6) і дырэктара праблемнай лабараторыі «Прэцызійныя тэхналогіі».

З'яўляецца дырэктарам Міжнароднага навукова-даследчага цэнтру імя А.М. Прохарава, тэхнічным дарадцам ААТ «Маскоўскі завод «Сапфир»», кансультантам і экспертам вядомых замежных кампаніяў «Jenoptik AT (Германія), «Foxconn Technology Group» (Тайвань), «HongZhu Precision Tooling (ShenZhen) Co.» (Кітай), уваходзіць у склад прэзідыума Цэнтральнага Савета Усерасійскага таварыства вынаходнікаў і рацыяналізатараў, рэдкалегію часопіса «Светодиоды и лазеры» і інш.

У. Кандраценка зрабіў буйны ўклад у распрацоўку і ўкараненне высокаэфектыўных працэсаў апрацоўкі шкла, крышталю і іншых матэрыялаў на аснове новых спосабаў лазернай рэзкі і зваркі, прэцызійнай алмазнай шліфоўкі і паліроўкі шклавырабаў. Яго навуковыя дасягненні атрымалі ўсерасійскае і сусветнае прызнанне. Аўтар 420 навуковых працаў, у тым ліку 28 манаграфіяў і вучэбных дапаможнікаў. Сярод асобных навуковых выданняў: «Алмазная апрацоўка матэрыялаў» (2011), «Лазерная апрацоўка матэрыялаў» (2011), «Зварка кварцавага шкла» (2006; у суаўт.), «Тэхналогія лазернай апрацоўкі матэрыялаў» (2010; у суаўт.), «Лазерная апрацоўка кварцавага шкла» (2011; у суаўт.) і інш. Вучонаму належаць 137 патэнтаў (59 расійскіх і 78 замежных), 35 расійскіх і замежных ліцэнзіяў. Аўтарскія пасведчанні і патэнты на вынаходніцтвы атрыманы ў Расійскай Федэрацыі, ЗША, Францыі, Японіі, Канадзе, Германіі, Швецыі, Ірландыі, Партугаліі, Паўднёвай Карэі і іншых краінах.

У 2010 г. за распрацоўку комплексу высокаэфектыўных тэхналогіяў і абсталявання для лазернай апрацоўкі

крохкіх неметалічных матэрыялаў адзначаны Прохараўскай прэміяй Акадэміі інжынерных навук. На Расійска-брытанскім Форуме вынаходніцтваў і інавацыйных тэхналогіяў (2013) у складзе групы вучоных Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта прыборабудавання і інфарматыкі ўганараваны Залатым медалём і Дыпламам Залатога медала за вынаходніцтва прэцызійнай рэзкі шкла, сапфіру і іншых крохкіх матэрыялаў.

Зрабіў значны ўклад у падрыхтоўку спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі ў галіне тэхнічных навук. У. Кандраценка быў навуковым кансультантам па 2-х доктарскіх дысертацыях. Пад яго кіраўніцтвам выкананы 19 кандыдацкіх дысертацыяў.

За заслугі і вялікі ўклад у развіццё расійскай навукі і адукацыі ўзнагароджаны ордэнам Ламаносава (2007). Уганараваны медалём «За працоўную адзнаку» (1986), срэбным медалём ВДНГ СССР (1991), медалём імя А.М. Прохарава (2006), Ганаровым знакам Федэральнай службы па інтэлектуальнай уласнасці (Распатэнта) «На карысць Расіі» (2012) і інш.

**ОРДЗІН Вілор Мікалаевіч** (12.12.1939, м. Цімкавічы Капыльскага р-на Мінскай вобл.), прамысловец, вучоны ў галіне эканомікі, грамадскі і палітычны дзеяч. Ганаровы грамадзянін г. Тыраспаля (2008), заслужаны работнік Прыднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі (2003), кандыдат эканамічных навук (2003).

В. Ордзін пасля сканчэння сярэдняй школы (1959) пачаў працоўную дзейнасць рабочым (машыніст помпавых ус-



тановак). У 1960 г. быў залічаны на працу ў Барнаўльскі меланжавы камбінат у якасці вучня электрамонтэра. З 1961 г. навучаўся ў Новасібірскім электратэхнічным інстытуце, які скончыў у 1966 г. па спецыяльнасці «электрапрывады і аўтаматызацыя прамысловых устаноў» і вярнуўся на працяг прадпрыемства інжынерам па аўтаматыцы цеплаэлектралабараторыі. З 1968 г. служыў у шэрагах Савецкай Арміі. Пасля службы пяць гадоў працаваў на Барнаўльскім меланжавым камбінате начальнікам цэха кантрольна-вымяральных прыбораў і аўтаматыкі.

З'яўляецца буйным арганізатарам тэкстыльнай вытворчасці. З 1975 г. В. Ордзін пачаў працаваць на Тыраспальскім баваўняна-папяровым камбінаце: спачатку начальнікам цэха, затым галоўным метралагам. З 1980 г. на працягу сямі гадоў абіраўся вызваленым сакратаром парткама прадпрыемства. У сакавіку 1987 г. аднагалосна быў абраны генеральным дырэктарам Тыраспальскага вытворчага баваўнянага аб'яднання. У 1996 г. быў прызначаны старшынёй Праўлення акцыянернага таварыства закрытага тыпу (АТЗТ) «Тыратэкс», у 2005 г. – генеральным дырэктарам закрытага ак-

цыянернага таварыства (ЗАТ) «Тыратэкс». Найбуйнейшым прадпрыемствам па вырабе тэкстылю ў Еўропе і свеце В. Ордзін паспяхова кіраваў звыш 30 гадоў (пасаду гендырэктара пакінуў у студзені 2013 г.).

В. Ордзін як вучоны-практык зрабіў прыкметны ўклад у вывучэнне эканомікі тэкстыльнай вытворчасці, вырашэнне праблемаў кіравання і развіцця буйнога прадпрыемства ў рынкавых умовах гаспадарання. У 2003 г. абараніў дысертацыю «Фармаванне стратэгіі рэструктурызацыі буйнога бюджэтаўтваральнага прадпрыемства: на матэрыялах АТЗТ «Тыратэкс»». Аўтар навуковых працаў (на рускай мове), надрукаваных у Тыраспалі, Маскве, Новасібірску, Казані: «Фармаванне новай сістэмы гаспадарання БПА «Тыратэкс»» (1995), «Удасканаленне кіравання фірмай» (2000), «Абагульнёная фармальна-мадэль эканамічнага аналізу дзейнасці прамысловых прадпрыемстваў – аб'яднанняў» (2003) і інш.

Лаўрэат дзяржаўнага конкурсу Прыднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі «Чалавек года – 2002», гарадскога конкурсу «Прызнанне-2007» у сферы прамысловасці і энергетыкі.

Абіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета Прыднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі III (2000) і IV (2005) скліканняў.

Узнагароджаны ордэнамі СССР і Прыднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі: «Знак Пашаны» (1986), «Ордэн Рэспублікі» (1995), «Ордэн Пашаны» (1998), «За асабістую мужнасць» (1999), «Працоўная Слава» (2002), «За заслугі» II ступені (2009). Дзейнасць В. Ордзіна адзначаная таксама 5 медалямі.

У 2012 г. выдаў аўтабіяграфічную кнігу «Вілор Ордзін. Белая тканіна жыцця» (на рускай мове).

Алесь БЕЛЬСКИ

## Выпадкавыя знаходкі

Мінулым летам у Бабруйску вайскоўцы пошукавага батальёна Узброеных Сіл Беларусі праводзілі раскопкі на месцы колішняга форта «Фрыдрых-Вільгельм», дзе ў часы Другой сусветнай вайны нацысты зрабілі лагер для ваеннапалонных. Мэтай раскопак быў пошук пахаванняў вязняў лагера.

Пад час працы салдатамі выпадкова былі закранутыя пласты глебы, што, відавочна, з'яўляюцца сучаснікамі існавання горада да пабудовы крэпасці. Нягледзячы на тое, што паднятыя знаходкі адносяцца да XVIII–XIX стагоддзяў, можна сказаць, што на карце Бабруйска з'явілася яшчэ адна кропка, па якой можна вывучаць гісторыю феадальнага горада археалагічнымі метадамі.

Юрый КЛЕВАНЕЦ

На фота аўтара: кафляныя пліткі ад печы і стالовай керамікі з раскопу; агульны від месца раскопу





## Традыцыі і сучаснасць

## Новы Полацка-Віленска-Еўрапейскі сшытак

«Стары Ольса» – «Santa Maria», Мн., 2013, «БМАgroup»

Паводле канцэртнай і выдавецкай актыўнасці з гуртом «Стары Ольса» ніхто й не параўнаеца, дый менавіта з яго пачалася папулярнасць былага аскетызму сярэднявечнай еўрапэцкай з беларускім кантэкстам. Толькі што выдадзены альбом «Santa Maria» які па ліку – дзясяты, пятнаццаты? Гэтага не ведаюць нават музыкі, бо на адным фэсце сам бачыў Змітра Сасноўскага, лідара калектыву, які з подзівам набываў у шапіку невядомы яму дыск «Старога Ольсы». Дык вось «Santa Maria» – гэта зусім новы прэцэдэнт, калі пра альбом не чуў ні адзін прадзюсар, бо музыкі зрабілі яго на свой страх і рызыку, затое абаніраліся на ўласны досвед, густ. Бадай, атрымалася...

Зрэшты, пачну з недахопаў, каб імі не скончыць. Не першы раз сустракаем назву твора «Saltarello» на дысках «Старога Ольсы» (і не толькі): то гэта твор безыменнага італьянскага аўтара XIV ст. у альбоме «Сярэднявечная дыскачка» (2005), то італьянская мелодыя XV стагоддзя ў складанцы «Medieval» (2009), то неабмежавана пазначаны твор XV–XVII стст. на другой частцы альбома «Скарбы Ліцвінаў» (2004, «Рэнсанс»). Каму мала, дык вось вам яшчэ: цяпер «Стары Ольса» прапануе «Saltarello» кампазітара Diomedes Cato (1560 – пасля 1619). Бадай, не варта біць сябе ў грудзі з лямантам «я адмысловец, а ты нічаво не панімаеш», каб потым дэманстраваць такое занадта фрывольнае жангліванне эпохамі й асобамі. Лепш спакойна і ўважліва прыслухоўвацца да заўвагаў крытыкаў. Бо акурат яны засведчаць, што згранны хіт «Saltarello» найлепш якраз у новым альбоме «Santa Maria». Ну проста ідэальная еўрадэс-інструменталачка. Як і «Totentanz» («Смяротныя скокі»), што чамусьці вандруе з альбома ў альбом, нават вядомы і ў версіі славутага Феранца Ліста.

Танцавальнасць (не толькі смяротную) захоўваюць і больш сур'езныя тэмы альбома, як загаловаўна «Santa Maria» (насамрэч, так званы колавы танец з лацінскіх манускрыптаў XIV ст., які мае назву «Llibre Vermell de Montserrat», або па-нашаму з каталанскае «Чырвоная кніга кляштара Мансэрат»). Песня й загучала па-нашаму ў перакладзе Змітра Сасноўскага:

Заспявай адзінай панне,  
Авэ Марыя,  
Славу, гонар, шанаванне,  
Авэ Марыя!  
Была панна на самоце,  
калі завітаў анёл,  
Габрыэль у Божай цюце  
да яе з нябёс сышоў.  
Разнасіў анёл бясконца песню  
словаў залатых:  
«Бласлаўенная пад сонцам  
ты, Марыя, назаўжды!»

Але ж у беларусаў ёсць і свая «Чырвоная кніга кляштара Мансэрат», якая вядомая як «Полацкі сшытак», або «Астремчаўскі збор» з калекцый полацкага арцыбіс-

купа Цыпрыяна Жахоўскага, адкуль «Стары Ольса» таксама ўзяў чарговым разам 7 кавалкаў: «Balkano», «Nuovo» (ну гэта ясна пра нав'ё), «Cantario» (для галісійцаў і каталанцаў тут нешта пра спева, якіх на гэтым дыску нешта мала, а лацінская мова мае на ўвазе нейкі чан, пра які з інструменталу не здагадаешся), «Цюпа», «Пастар», «Трытон», «Sliczna kwiecie». О,



польшчызна! Так, было двухмоўе і ў часы «Полацкага сшытка», але «Стары Ольса» польскія рыфмы перакладаць ня стаў, заграўшы інструменталку і... згубіўшы рэлігійны кантэкст:

Jezu sliczny kwiecie,  
zjawiony na swiecie:  
A czemuz sie w zimie rodzisz,  
Ciezki mroz na sie przywodzisz,  
Nie na cieplem lecie,  
nie na cieplem lecie?

Затое слухаецца як дыскашлягер старажытнасці! Але ж і давалі дыхту полацка-берасцейскія стваральнікі хітоў двухмоўнай Рэчы (Res) Паспалітай (Publica), пакуль камусьці не захацелася паціснуць адну з моваў, акурат беларускую, чым і скончылася паспалітая справа (Res). Затое пачалася паасобная. Мо пра гэта й песня Войцэха Длугара «Eiusdem nationis» (з лаціны «Тая ж прыналежнасць»), але... зноў дайшоў да нас толькі танец (відаць, не падабаліся думкі нашых геніяў заходнім і ўсходнім браткам, а тут жа здаўна абый дар Божы захаваць, нам і прыналежны – мову, веру і кут свой уласны).

З сярэднявечных кампазітараў Вялікага Княства Літоўскага пакінуў у альбом «Santa Maria» свой твор і Валенты Бакфарк. Назва

нямецкая «Schöner deutscher Tanz» (проста «Прыгожы нямецкі танец»), але танчыць яго лёгка можна й па-беларуску, бо напісаны венгерскім віртуозам-лютністам і кампазітарам падчас ягонай эміграцыі ў ВКЛ (вось такія былі ў нас гасцАрбайтары тады).

Варта супакоіць і аматараў сярэднявечных спеваў, бо ці не надта інструментальным апынуўся гэты альбом «Старога Ольсы»? Не! Дык вось напрыканцы альбома Алесь Чумакоў спявае «Queen a omagen da Virgen» галісійска-партугальскага кампазітара XIII ст. Alfonso el Sabio ў беларускім перакладзе Змітра Сасноўскага. Цяпер гэта «Маці-каралева», дзе захаваны рэлігійны кантэкст, бо мелася на ўвазе нябесная каралева, хоць падзеі перанесены ў Венецыю (былі свае рамантычныя звабы ў розныя часы для ўсяго свету).

Дайня гісторыя гэта  
адбылася сапраўды  
У краіне гор і паэтаў,  
ў сонечнай Венецыі.  
А над горадам свяціла  
светлай чыстай верай  
Бласлаўёна Santa Maria,  
маці-каралева.

Што там далей – варта асабіста паслухаць павучальны сюжэт у эмацыйным выкананні гурта «Стары Ольса». Слухачу не толькі прыемна, але ён і мудрай становіцца.

Будзь я піяршыкам, а не аналітыкам, мог бы дачапціцца да занадта запазычанага рэпертуару беларускіх музыкаў, але... Ці не падкрэсліваюць яны гэтым, што Беларусь здаўна была арганічнай часткай Еўропы. Вунь нават у мастацкай аздобе альбома выкарыстаныя не толькі сярэднявечныя карцінкі італьянца Джэнтые дэ Фабрыяна ці немца Альбрэхта Дзюрэра, а нават і французскага гісторыка ды картографіка Ніколя Сансона, бо гэта карт ВКЛ, нашай Радзімы.

Мо зноў не дацягнуў «Стары Ольса» да ґрунтоўнае канцэптальнасці чарговага альбома (заўжды нейкі збор з Бакфарка, Длугара і «Полацка-Віленска-Еўрапейскіх сшыткаў»), але ці патрэбна тое медыявальнаму гурту, раз ягоныя рэлізы й без таго наростаха? Тады аматары важкіх канцэпцый мусяць чакаць ад іншых. А «Стары Ольса» застанецца «Старым Ольсам». (Цяпер гэта Зміцер Сасноўскі – дуда, вакал; Алесь Чумакоў – вакал, жалеікі, цыстра; Андрэй Апановіч – бубны; Ілля Кубліцкі – лютня, цыстра; Марыя Шарый – дудка, жалеікі; Сяргей Тапчэўскі – духавыя й ударныя, вакал).

Вітаўт  
МАРТЫНЕНКА,  
музычны крытык



(Працяг. Пачатак у №№ 2–4, 7–9)

**П** **Пакато** – кола.

– Не паеду я нікуды! У калёсах пакато адвалілася! Нада навясці сьпярава, а тады ўжу ехаць.

**Памаўза** – занадта цікаўны. Звычайна да чалавека, які ўсюды лазіць, нешта шукае, усюды суне свой нос. Але толькі ў дачыненні да фізічных дзеянняў. Той, хто лазіць па жбанках, гаршках або паліцах з ежай.

**Памаўзлівый** – ад слова памаўза. Звычайна да катой і малых дзяцей.

– Яшка! Угаманіся, што ты там лахаеш, як кот памаўзлівый!

– Вазьмі кацяночка. Ета харошый будзіць кот, не памаўзлівый.

**Пасацкі** – лаянка. Мабыць, ад слова пасада. Пасацкія, гарадскія, людзі, напэўна, былі далёка не ўзорныя паводзінаў для вясцоўцаў.

– Ета ж не дзіцёнак, а пасацкі нейкі! Нікога ня слухаець.

– Цішай ты, пасацкі! Набраўся, дык ляж і прасьпіся, а не крчы тут!

**Патапец** – грузіла для вуды. У часы майго маленства патапцы былі каштоўнымі рэчамі, бо рабіліся са свінцу. А дзе было ўзяць яго ў закінутай лясной вёсцы?

**Паўшабэл** – падлетак, хлопчык ва ўзросце 12–14 гадоў. Тынэйджары па-сучаснаму. Адночы я выступаў у Наваполацкім гарадскім Савеце, і адна жанчына (дарэчы, руская з Куйбышава) сказала:

– Я всё поняла, а вот что такое паўшабэлкі?

**Пашчапаць** – нарабіць шчэпак, лучыны, драціц. Драціцы яшчэ і дралі, адкуль і назва. Яшчэ мае значэнне разбіць галаву.

**Пашчапацца** – патрэскацца. Дзеці хадзілі басаною ад снегу да снегу. І ўвесну ды ўвосень ногі шчапаліся, ад вады і холаду ўтвараліся ранкі-трэшчыны на голых нагах. Яны балелі і крыва-точылі. Лячылі цёплай вадой і мазалі смятанай, радзей – мёдам. Таксама шчапаліся і вусны ў жанчын ад доўгага знаходжання на палявых работах. А твары сеўрылі. Таксама мазалі вяршкамі ды смятанай.

**Прайнік** – у іншых мясцовасцях кажуць пранік, нават паруску – валёк. Прылада для мыцця бялізны. Кароткі тоўсты абрэзак драўлянай калодкі сярэдняй таўшыні з выструганай ручкай. Плоскі з таго боку, якім адбівалі мокрую бялізну перад тым, як паласкаць яе. Зручная хатняя зброя для ўтаймавання п'янага мужыка.

**Прыбірацца** – зрабіць усю справу па гаспадарцы: напайць і накарміць скаціну, нарыхтаваць дровы для грубка, ці для шчыта, нанасіць вады і г.д. Прыбіраліся ўранні і ўвечары. Днём чамусьці так хатнюю працу не абазначалі.

**Прыгалка** – вярвачка, праз якую скакалі дзяўчынкі. Для хлопчыкаў гэта было сорамна. Прыгалкай яшчэ называлі невялічкія трампліны са снегу.

– Чаго рывеш! Што з табой?

– Во, паляцеў з прыгалкі і лыжыну паламаў.

**Прыжыць** – таміць ежу на вуголлі ў гарачай печцы. Менавіта не на полымі. Аднакарэннае слова з прага, апрагчыся, спрагнуць.

**Прыжыць** – такая вясковая страва. Гліняны гаршчок з кавалкамі каўбасы, сала ды мяса ставілі ў печ на вуголле, і ўсё гэта доўга прыглася і пускала сок. Для смаку дадавалі розныя прыправы: цыбулю, часнок, укроп ці яшчэ якія траўкі. Атрымлівалася вельмі смачная макачка. Елі з блінамі і хлебам. У горадзе ніколі такога не смакаваў, дый немагчыма гэта. У самай лепшай духоўцы так не спрыгеш, як у печы.

**Пуктаць** – незадаволена бурчаць. Паходзіць ад гукаўтварэння: дзяжа з цестам – пук-пук-пук, калі цеста падходзіць.

– Чаго ты тут пукчаш? Што табе не хватаець?

– Во распукталася! Пукчыць і пукчыць.

**Р**

**Раздурэны** – нявыхаваны, разбэшчаны.

– Такі малец раздурэны, то адно ўтворіць, то другое.

– А ты яго ремяшком, ремяшком, каб на сраку ня сеў. Тады паразумнеіць.

– Жалка ж сірату. Яго йшчы столькі біць будуць. А пачасаць троху нада, каб уняўся.

Размова майё бабулі з калегай на педагагічныя тэмы. Нас было такіх шмат бязбацькавічаў, якія жылі ў бабуляў з дзядулямі, пакуль нашыя маткі ўладкоувалі сваё жыццё пасля вайны. А былі гэта зусім маладыя бязмужнія жанчыны: па 25–30 гадоў.

**Размазья** – каша з нацёртай, як на драці, бульбы. Звычайна рабілі з салам. А яшчэ – слабы нерашучы чалавек.

(Працяг на стар. 8)



## (Працяг. Пачатак на стар. 7)

**Робіць** – працаваць. Радзей казалі «работаць».  
– Ягоная матка не ў калхозі, а ў школе робіць, на жалаванні.  
Прадмет зайздасці, бо тады ў вёсцы грошы былі толькі ў леснікоў, настаўнікаў, дактароў ды ветэрынараў.  
– Робіш ты ў сваім калхозе, робіш, а толку нет. Палучыш па 50 грам жыта на працадзень і харчыся.  
Гутарка майго дзядулі з суседямі і сябрам Мітрухам.  
**Росцяжні** – грузавыя калёсы і сані для перавозкі доўгіх бярвенняў. Заднія колы адцягваліся па цэнтральнай жардзіне, прадзетай у перасоўную рамку з коламі, і атрымліваліся росцяжні.  
**Русіць** – гаварыць па-руску. Звычайна пасля арміі хлопцы троху русілі, а потым зноў пераходзілі на сваю гаворку. Гэта была сумесь вясковай гаворкі з рускімі словамі. Вымаўленне было адпаведнае. Пра іх казалі:  
– Во, троху ў арміі пацёрся, дык зарусіў.  
– Ну парусіць, парусіць дыў нармальна загаворіць.  
Альбо з насмешкай:  
– А русіць, а русіць, спасу нет.

## С

**Саланы** – істоты мне дагэтуль невядомыя. Яны былі толькі ў множным ліку, і толькі ў адным месцы.  
– Чаго ты калатырцісі, бытта саланы ў сракі йграюць!  
**Сачыць** – шукаць. Не назіраць. Рускія часам звязвалі са словамі «сок», «сочить», «здабываць сок».  
**Сеўрыць** – вяліць на сонцы і вясновым ветрыку. Кумпякі падвешвалі пад страхой на сонцы, так яны віселі колькі дзён. І рабіліся смачнымі без усялякіх дабавак.  
Увосень і ўвесну сеўрылі вусны. Яны грубелі і шчапаліся да крыві. Ды і ўвесь твар становіўся шурпатым ад доўгай працы на сонцы і вясновым, яшчэ не ласкавым, ветры. Пасеўраныя вусны і твары мазалі вяршамі ці вазелінам.

**Секач** – прылада, каб секчы ахрап'е, «хряпу» па-нашаму, для свіней. Секлі ў карытах, выдзяўбаных са ствала дрэва. Збіраць і секчы хряпу быў святы абавязак дзяцей. Так з пастухоўства і свінагадоўлі пачыналася эканамічна-гаспадарчая дзейнасць сялянскіх дзяцей. Пра Дэкларацыю правоў дзіцяці ніхто і не чуў.

**Скалоцвіны** – застаюцца пасля таго, як скалоцяць масла. Гэта зусім не тое поила, што прадаецца з малаказаводаў пад назвай «пахта». У скалоцвінах плавалі драбнюткія кавалчкі масла, і гэта надавала кіслай белае вадкасці адмысловы смак.

**Стрелка** – нават і не ведаю іншага слова. Але заўсёды, дзе б ні быў, я называў страказу стрелкай.

**Струк** – стручок гароху, бобу і г.д. А яшчэ ў малых хлопчыкаў – першасная мужчынская прылада.

– Надзень штаны, страмнік! Вот прыбігчы пятах і струк аддзяўбець!

**Стряха** – застрэшак, край даху, што звісае над сцяной. Пад стряхой вешалі сеўрыць кумпякі, там сяліліся ластаўкі, а вясковыя мужыкі пасля вайны хавалі вінтоўкі.

**Суды** – два вядры.  
– Такіх маленькіх, а ўжо цэлыя суды вады нясець.

**Сурмалны** – ажына.  
– Лазілі там па сурмалініку, мала таго, што ўвесь абкалоўся, дык і рубаху папаласаваў, ййдал!

І гэта замест падзякі за цэлы кошык сурмалінаў! Во такое разуменне справядлівасці ў дарослых.

**Сыцяга** – сыцяжынка.  
– А ты ня йдзі па дарогі, а зьвярні на сыцягу і скарей прідзеш.

**Сялянка** – яешня. У часы маленства лічылася святочнай стравай, бо яйкі трэ было здаваць у нарыхтоўку незалежна ад таго, калгаснік ты ці не. Як і малако ды шмат чаго іншага.

**Сяні** – сёння.  
– Проска, падаі ты маю кароўку. Я сяні нешта занемаглася.

## Т

**Таранта** – балбатун, але балбатун адметны тым, што балбоча з незвычайнай хуткасцю. Ужывалася ў дачыненні як мужчын, так і жанчын. Праўда, часцей да жанчын.

– Ці ў ётай таранты што паймеш! Аж захлапаецца, а ўсё балбочаць.

**Таранціць** – балбатаць, гаварыць з незвычайнай хуткасцю.

– Во таранціць, як з пулямёта строчыць!

**Трыблаты** – пузаты, чалавек з неабдымным пузам.

**Трыпаць** – вастрыць касу на полі мянташкай. «Трапаць языком» у нас амаль не ўжывалася. Замест гэтага былі выразы *ласкатаць языком*, *таранціць*, *балбатаць*.

**Трыпачка** – брусок, каб вастрыць касу на полі ў час касьбы. Болей нідзе я не чуў такога слова, усюды казалі мянташка.

**Трупёрда** – так называлі дзядзюлю лянвюю дзеўку ці бабу.

– Ты тут надсядаецца, а ета трупёрда разыляглася і дрыхнець!

(Заканчэнне будзе)

## Сакавік

**21 – Дудчанка Мікалай Рыгоравіч (1944)**, харэограф, рэжысёр, сцэнарыст, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, балетмайстар-пастаноўшчык Дзяржаўнага заслужанага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» – 70 гадоў з дня нараджэння.

**21 – Хадоска Алег Ігаравіч (1964)**, кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 50 гадоў з дня нараджэння.

**22 – Гаўрыіл Белаастоцкі (1684)**, каля Бела-стока – 1690), святы пакутнік-дзіцятка Беларускай Праваслаўнай Царквы – 330 гадоў з дня нараджэння.

**25 – Кур'ян Уладзімір Мітрафанавіч (1954)**, Мінск), кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1992), заслужаны дзеяч мастацтваў Аўтаномнай Рэспублікі Крым – 60 гадоў з дня нараджэння.

**25 – Скрамблевіч Мар'ян Антонавіч (1939)**, Гродзенскі р-н), народны музыкант, майстра па вырабе і рэстаўрацыі народных духавых і ўдарных інструментаў, якія выкарыстоўваюць артысты прафесійных і аматарскіх калектываў, – 75 гадоў з дня нараджэння.

**27 – Ляшэнка Ларыса Дзмітрыеўна (1914)**,

Вільня – 2004), дзеяч самадзейнага мастацтва, балетмайстар, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

**27 – Маракі Валеры Дзмітрыевіч (1909)**, Мінскі р-н – 1937), беларускі паэт, перакладчык – 95 гадоў з дня нараджэння.

**28 – Кастусь Цвірка (Канстанцін Аляксеевіч; 1934)**, Старадарожскі р-н), беларускі паэт, перакладчык, фалькларыст, выдавец, этнограф – 80 гадоў з дня нараджэння.

**28 – Палтаран (Ляпеская) Вера Сямёнаўна (1919)**, Петрыкаўскі р-н – 1989), пісьменніца, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя П.М. Лепяшынскага (1970) – 95 гадоў з дня нараджэння.

**30 – Брastoўскі (ці Бжастoўскі) Павел Ксаве-ры (1739)**, Глыбоцкі р-н – 1827), грамадскі і дзяржаўны дзеяч Рэчы Паспалітай, рэфарматар, мецэнат, перакладчык, заснавальнік першай у Еўропе «сялянскай рэспублікі» – 275 гадоў з дня нараджэння.

**31 – Музей гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (Мінск; 1989)** – 25 гадоў з часу адкрыцця.

## Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

**МЯСТЭЧКА** – (заканчэнне тэмы). Шляхта, зацікаўленая ў стварэнні мястэчак, настойліва дамагалася адмены абмежаванняў і хадайнічала перад вялікім князем аб дазvole засноўваць іх без прывілеяў. Толькі Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г. скасаваў існыя абмежаванні.

Большасць мястэчак узнікла ў перыяд з 1588 г. да пач. XVII ст., хаця буйныя магнаты і раней атрымлівалі велікакняжацкія прывілеі або стваралі іх на сваіх землях самастойна (напр., Уладава, каля 1525 г.). Каб заахоўваць жыхароў перасяляцца ў новыя мястэчкі, феодалы вызвалілі наваселаў на пэўны тэрмін ад усіх падаткаў. Так, у Баркалаба-ве, заснаваным В. Корсакам у 1567 г. ва ўрочышчы Бурсы, «прыхожыя людзі» вызваліліся на 12 гадоў ад натуральных і грашовых павіннасцяў. Мясцечка Лагішын, створанае прыкладна ў 1569 г. на «сырым карню», сярод пушчы, атрымала «вольнасць» на 8 гадоў, а Воля Радзівілаўская (цяпер в. Нача), заснаваная князем Радзівіла-м у 1568 г. у пушчы на гасцінцы з Барысава ў Оршу, – на 20 гадоў.

Найбольш старажытную групу складалі мястэчкі, што ўзніклі адначасова з будаўніцтвам замкаў (Іказьне, 1504 г.; Машчавіца, 1546 г.) або пры замках, пабудаваных раней (Дзісна, каля 1566 г.; Варонічы, 1563–1575 гг.; Сураж, 1564–1565 гг.; інш.). Шэраг мястэчак узнік на царкоўных землях, каля манастыроў (Жыровічы, 1643 г.; Пабойск, 1558 г.; інш.). Некаторыя ўзніклі на месцы былых вёсак (Моталь, 1554 г.) або сярод глухіх лясоў на «сырым карню» (Дзвін, 1566 г.; Васількава, 1566 г.; Ліпск, 1580 г.; Смаляны, 1568 г.; Станькава, каля 1588 г.; інш.) пры правядзенні валочнай рэформы. З пашырэннем гандлю развілася сетка дарог, для абслугоўвання якіх і забеспячэння або-заў з таварамі (харчаванне, начлег, рамонт вазоў, зброі і г.д.) таксама закладваліся мястэчкі (Мілейчыцы, 1516 г.; Барань, 1598 г.; Старобін, 1618 г.; інш.). Пры ўтварэнні мястэчак гэтай групы ў прывілеях выразна акрэсліліся абавязкі жыхароў. У рэвізорскім лісце на заснаванне мястэчка Саколка на месцы аднайменнай вёскі, што стаяла на шляху Гродна–Кнышын, акрамя арганізацыі гандлю жыхарам загадвалася будаваць заезныя дамы. Пэўная колькасць мястэчак узні-кла ў сувязі з адкрыццём новых промыслаў. Так, у Полацкім ваяводстве прыкладна ў 1620 г. заснаваны адначасова рудня і мястэчка Слабада. Асобным мястэчкам былі ўласцівыя адмысловыя віды эканамічнай дзейнасці. У Вежыцах, напры-клад, былі сканцэнтраваныя складскія памяш-канні. Тут на пач. XVII ст. на 55 складах збера-



гаўся тавар і падрыхтоўваўся для ад-праўкі ў Рыгу. У Свержані, Дзераўной, Бешанковічах – цэнтрах рачнога суд-набудаўніцтва – будавалі стругі і ві-ціны. Развіццё мястэчак на тэрыторыі Беларусі працягвалася з рознай інтэн-сіўнасцю да сярэдзіны XVII ст. У XVI–XVIII стст. у Беларусі іх было больш за 300. Часта яны былі і цэнтрамі куль-туры.

Тэрытарыяльнае размяшчэнне мястэчак было нераўнамерным. У XV і 1-й пал. XVI ст. большасць іх прыпа-дала на заходнія землі Беларусі (На-вагрудчына, Брэстчына). Ва ўсходніх раёнах (Мінскае, Полацкае, Віцебскае,

Мсціслаўскае ваяводства), дзе эканоміка была раз-вітая слабей, яны пачалі ўзнікаць пазней. У роз-ныя перыяды свайго існавання некаторыя мястэчкі занепадалі і пераходзілі ў разрад сёлаў ці вёсак або ўздымаліся і атрымлівалі статус гарадоў. Але ў ас-ноўнай сваёй масе яны заставаліся той прамежка-вай паміж горадам і вёскай формай паселішча, якая амаль нязменнай датрывала да 1917 г. Найбольш буйныя мястэчкі мелі самакіраванне паводле ма-гдэбургскага права (Высокае, Крывічы і інш.). Узна-чаліся адміністрацыйнае і вёскай канфесіяў, ча-сам – абпал гандлёвай плошчы; крыху воддаль зна-ходзілася сінагога, а часам – мячэць. У 1-й чвэрці XX ст. мястэчкі пачалі траціць ролю эканамічна-га пасярэдніка паміж горадам і вёскай.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 27 верасня 1938 г. «Аб класіфікацыі населеных пунктаў Беларускай ССР» да катэгорыі гарадоў аб-ласнога падпарадкавання, рабочых і гарадскіх па-сёлкаў аднесена 101 паселішча гарадскога тыпу. Мясцечкі, што засталіся па-за сеткай населеных пунктаў гарадскога тыпу, перайшлі афіцыйна ў раз-рад вёсак. У Заходняй Беларусі мястэчкі існавалі да 1939 г.

Гісторыю беларускіх мястэчак даследуюць на-вукоўцы Анатоль Грыцкевіч, Леанід Несцярчук, Іна Соркіна, Анатоль Валахановіч, Сяргей Тарасаў, Юры Бухан. Апошнім часам выйшаў шэраг кніг (І. Соркіна, «Мясцечкі Беларусі ў канцы XVIII – пер-шай палове XIX ст.» (Вільня, 2010); «Города, мес-течки и замки Великою Княжества Литовского» (Мінск, 2009) ды інш.).